

Ach, dierf ik, wat gij derft — de Heer is mijn getuige —
't Bracht mijn geloof den doodsteek toe.

Maar is dit niet inderdaad eene naïveteit? Hoe weet Alb. Thijm, wat hij met zijn geloof doen zou zonder de H. Hostie, want die is het, welke Da Costa missen moet. Wel is hier begripsverwarring. Katholiek zijn en het „Heilig Sacrament des Altaars” missen, nu ja, wat heeft men aan een leeg tabernakel? Maar een Calvinist, die de praedestinatie heeft en het „onzachtlijkst godsbegrip”, zou op gelijken grond tot Alb. Thijm hebben kunnen zeggen: „als ik miste, wat gij missen moet, het bracht mijn geloof den doodsteek toe”, en dan een even nietig argument voor afdoende houden. Trouwens het is altijd de gewoonte der rechtzinnigheid medelijden te hebben met het tekort der ongeloovigen of half-geloovigen aan godsdienstige waarheden. Maar Alb. Thijm vergat nog bovendien, dat de Israëlietische Calvinist, Da Costa, zijn Calvinisme met minstens evenveel hartstocht aanhing en het hem tot evenveel strijdvaardigheid bezielde als de Roomsche leer het hem zou hebben kunnen doen.

Alberdingk Thijm had geen tekort aan godsdienstige waarheden. Hij had er zelfs meer dan de Roomsche kerk haren dienaren te gelooven voorstelt. Eén voorbeeld om dit duidelijk te maken. De Roomsche kerk is ten uiterste streng in haar eisch, dat hare kinderen aan hare leerstukken volle geloof zullen schenken, en een dorpspriester is minder bevreesd voor een zondaar, die de gemeente komt besmetten met zekere kennisse des goeds en des kwaads uit eene befaamde stadsbuurt, dan voor een zielbederver, die ongeloovige gevoelens onder de kudde komt verspreiden. Wie in één ding misdoet, zegt de kerk, misdoet en staat schuldig voor alle. Maar indien de kerk eenheid wil in het noodzakelijke, zij erkent de vrijheid in het twijfelachtige, en het is geen plicht des gewetens, geen „biechtpuntje” om in Roomsche taal te spreken, zoo men geloof weigert aan de noodzakelijkheid van zekere eigenaardige godsdienstige handelingen, waarvan vromere Katholieken heil verwachten. Daar zijn de scapulieren. Zal men ze dragen? Vrijheid in het twijfelachtige. Is het noodzakelijk ter zaligheid te gelooven, dat de vraag: Maria van Scherpenheuvel of Maria van 's-Hertogenbosch meer is dan een vrome wensch? Vrijheid in het twijfelachtige! Is de Katholiek op zonden verplicht aan het Mirakel der Heilige Stede te Amsterdam te gelooven of aan het H. Sacrament van der Nieuwervaart (in het sedert verdronken land van den Biesbosch, waar Jan van Botoen, de landbouwer, bij 't ompsitten van zijn land eene H. Hostie ontdekte, die eenen zoeten geur verspreidde, en bij de aanbidding waarvan vele mirakelen geschiedden) meer aandacht te schenken dan noodig is voor de bestudeering van het kerkelijk drama aan 't einde der 15de eeuw? Vrijheid in het twijfelachtige. Ben ik verplicht op Paschen ter biecht te komen en de H. Hostie te ontvangen? O zeker, want dit is noodzakelijke eenheid. Ben ik ook verplicht, als ik tandpijn heb, een schietgebedje op te zenden tot de H. Apolonia; of, indien mijn kind door de